

امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران در چشم انداز ۱۴۰۴ ابعاد، شاخص‌ها و راه‌کارها

سیامک ره پیک^۱

علی اکبر زمانی^۲

تاریخ پذیرش: ۹۰/۴/۲۹

تاریخ وصول: ۹۰/۲/۱۰

چکیده

مقاله حاضر به دنبال ارائه‌ی رویکردی جدید در تبیین مفهوم، مرجع، ابعاد و شاخص‌های امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران و همچنین راه‌کارهای تأمین و توسعه امنیت در جامعه است. در این راستا و به منظور پرهیز از روش‌های رایج و سنتی در امنیت پژوهی، در پی احصای ابعاد و شاخص‌هایی نو برای مطالعه و ویژگی‌ها و عناصر دخیل در امنیت داخلی می‌باشد. تا به این وسیله بتواند راه‌کارهای مناسبی برای تولید، سنجش و صیانت از امنیت داخلی به مدیران عالی نظام جمهوری اسلامی ایران و دست‌اندرکاران حوزه داخلی معرفی نماید.

روش این تحقیق موردی و زمینه‌ای است و برای وصول به اهداف مورد نظر علاوه بر استفاده از روش اسنادی و به کارگیری روش پرسشنامه، از فنون تحقیق کیفی بهره‌گیری شده است. محقق با در پیش گرفتن سلسله مصاحبه‌های عمیق با نخبگان امنیتی کشور موفق به تولید ادبیات نسبتاً جدیدی در این حوزه از مطالعات امنیتی شده است که در نوع خود منحصر به فرد می‌باشد. با انجام فرایند مذکور ابعاد امنیت داخلی با ۷۱ شاخص به تفکیک ۱۳ شاخص در بُعد ذهنی، ۱۶ شاخص در بُعد انسانی، ۸ شاخص در بُعد نهادی و ۳۴ شاخص در بُعد قانونی به جامعه علمی کشور ارائه گردید. مدیران عالی نظام جمهوری

۱- دانشیار دانشکده علوم قضایی

۲- دانش آموخته دوره دکتری رشته امنیت ملی

اسلامی ایران با بهره‌گیری از تفکر راهبردی می‌توانند مهم‌ترین راه کارهای سنجش و تأمین امنیت داخلی را در قالب رویکردهای متمرکز، نیمه متمرکز و غیرمتمرکز پیش‌بینی و مورد بهره‌برداری قرار دهند. بدیهی است در این صورت بسترهای تحقق اهداف چشم‌انداز ۱۴۰۴ نظام اسلامی در حوزه امنیت که دست‌یازی به جامعه‌ای امن، مستقل و مقتدر است، عملیاتی خواهد شد.

واژگان کلیدی: امنیت داخلی، سازمان حکومت، ابعاد، شاخص‌ها، راهبرد، چشم‌انداز.

مقدمه

یکی از خواسته‌های اساسی بشر امنیت است که تأمین آن از مهم‌ترین وظایف حکومت‌هاست (اسلامی و درجانی، ۱۳۸۸: ۳۵). محققان بر این باورند که امروزه مفهوم امنیت تحول یافته و دارای ابعاد تازه‌ای شده است. به گونه‌ای که دولت‌ها امنیت را در توسعه و نه در اسلحه‌سراغ می‌گیرند (افتخاری و دیگران، ۱۳۸۹: ۸۲). در این راستا جامعه ایرانی در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران برای وصول به اهداف توسعه‌ای خود که به تفصیل در سند چشم‌انداز آمده است، علاوه بر سایر مشخصه‌ها، چنین ویژگی‌هایی را مطرح کرده است: «امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه و پیوستگی مردم و حکومت» (سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران). به نظر می‌رسد امنیت و توسعه آن در داخل کشور دارای اهمیتی در خور توجه است که اندیشمندان راهبردی کشور آن‌را به عنوان یکی از اهداف اصلی سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ قرار داده‌اند. اینکه امنیت‌سازی و توسعه امنیت در کشور چگونه باید انجام شود و از چه الگویی پیروی نماید بحث بسیار مفصلی می‌طلبد که این مقاله فاقد ظرفیت لازم در این زمینه است. اما به اختصار باید اشاره نماییم که امروزه اجماعی نسبتاً قوی در بین اندیشمندان امنیتی در تلقی از امنیت در داخل مرزهای سرزمینی وجود دارد. آنها استدلال می‌نمایند که امنیت در درون مرزهای سرزمینی بر سه گونه است.

آنگاه که پلیس با مظاهر بی‌نظمی و بی‌قانونی اعم از تعدی، تجاوز، جرم و جنایت در جامعه مبارزه و مقابله می‌کند، حاصل آن امنیتی است که از آن تحت عنوان امنیت عمومی

یاد شده است. اندیشمندان امنیتی در این زمینه معتقدند که امنیت عمومی چنان که از نام آن مستفاد می‌شود، با حراست از زندگی عموم مردم سفید یا سیاه، زن یا مرد، تحصیل کرده یا بی سواد، گُرد یا لُر و غیره مرتبط است. حفظ جان، مال و کلیه شئونات زندگی شهروندی در سایه برقراری امنیت عمومی فراهم می‌آید. بنابراین پلیس به عنوان عامل برقراری امنیت عمومی، وظیفه مقابله با جرایم و آسیب‌های اجتماعی چون سرقت، قتل و اعتیاد را بر عهده دارد و برقراری نظم و قانون به منظور تحقق امنیت، هدف اصلی آن است (نوید نیا، ۱۳۸۵: ۵۷). چنانچه از ماهیت کار پیداست وجه غالب در این گونه از امنیت، امنیت سازی از بالا به پایین است و نقش پلیس که بخشی از حاکمیت است در آن برجسته می‌باشد؛ در این زمینه هر چند مردم نقشی زیرساختی و تعیین کننده دارند اما در اغلب موارد نقش فرمانبری داشته و لازم است به دستور پلیس عمل کرده و به نظمی که به این صورت برقرار می‌شود احترام بگذارند در غیر این صورت مجازات‌های قانونی در پی دارد. هنگامی که مردم با در پیش گرفتن زندگی مسالمت آمیز به ارزش‌ها، آداب و رسوم و هویت یکدیگر احترام می‌گذارند، امنیتی که به دست می‌آید به امنیت اجتماعی معروف می‌شود. پژوهش‌گران امنیتی در این باره معتقدند امنیت اجتماعی به الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، هویت مذهبی و قومی و رسوم مربوط به آنها می‌باشد، این ارزش‌ها اغلب در داخل کشور تهدید می‌شوند (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۴۷). در این گونه از امنیت، امنیت سازی از پایین به بالا است. به این تعبیر، امنیتی که از درون جامعه تولید می‌شود باید مورد احترام و توجه حاکمیت باشد و هرگونه تعرض به آن با مقاومت سر سختانه مردم مواجه می‌گردد. در این گونه از امنیت سازی وجه غالب آن است که تعدی کنندگان به حقوق مردم با مجازات‌های اجتماعی مواجه می‌شوند بنابراین نقش هنجارهای اجتماعی در این زمینه قابل توجه است. در مورد امنیت داخلی وضع به گونه دیگری است. در این گونه از امنیت، نقش مرجع امنیت که به عنوان نهاد امنیت ساز مطرح است، برجسته می‌باشد. اغلب محققان امنیتی در این باره معتقدند که امنیت داخلی شامل حفظ ساختار حکومت، نهادهای حکومتی به ویژه نهادهای برقرار کننده نظم و امنیت داخلی، رهبران نظام و مجموعه مشترک ارزش‌ها، اصول، هنجارهای مشروعیت ساز قدرت، اصول و رویه‌های ثبات در

حاکمیت، توانایی حفظ اقتدار، نظارت، اجرای قواعد و مقررات انتظام بخش است (بلندیان، ۱۳۸۶: ۲۶). در این گونه از امنیت، امنیت سازی از بالا به پایین بوده و نقش و کارکرد سازمان حکومت در آن فراگیر و گسترده است. با عنایت به اینکه تحقق جامعه‌ای امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و پیوستگی مردم و حکومت از کارکردهای اصلی نظام جمهوری اسلامی ایران است، بنابراین کالبد شکافی مفهوم امنیت داخلی، مرجع، ابعاد و شاخص‌های آن به منظور تبیین راه کارهای تولید، سنجش و صیانت از آن می‌تواند مسئله اصلی این تحقیق تلقی گردد.

هدف تحقیق

هدف این تحقیق تبیین مفهوم، شناسایی مرجع، ابعاد، مهم‌ترین شاخص‌ها و راه کارهای تأمین امنیت داخلی در راستای تحقق اهداف سند چشم انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران است.

سؤال‌های تحقیق

مفهوم امنیت داخلی به چه معناست؟

مرجع امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران چیست؟

مهم‌ترین ابعاد و شاخص‌های امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران کدامند؟

راه کارهای تأمین امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران شامل چه مواردی است؟

نوع تحقیق

همان‌گونه که از موضوع پژوهش مشخص است این تحقیق از نوع توسعه‌ای و کاربردی می‌باشد زیرا ابعاد و شاخص‌های امنیت داخلی تبیین شده در جوامع دیگر، با وجود فرصت‌هایی که در مقابل محقق قرار می‌دهند، به دلایل ذیل در جامعه ایرانی قابل استفاده نیستند.

اولاً: فرهنگ حاکم بر جامعه ایران، مشتمل بر ویژگی‌های اسلامی و ملی نسبتاً منحصر به فرد می‌باشد و تقریباً تنها کشوری است که دارای یکپارچگی مذهبی و زبانی بالایی است؛

ثانیاً: نوع حاکمیت در جمهوری اسلامی ایران که مبتنی بر الگوی ولایت فقیه است منحصر به فرد می‌باشد؛

ثالثاً: ویژگی‌های حاکم بر ایده حکومت در جمهوری اسلامی ایران به لحاظ نوع تهدیدها، فرصت‌ها، ضعف‌ها و قوت‌هایی که در پیش رو دارد تفاوت ماهوی با سایر کشورها دارد.

با توجه به دلایل فوق می‌توان گفت این تحقیق از آن جهت که ابعاد و شاخص‌های امنیت داخلی در عرصه مطالعات امنیتی را توسعه و تقویت خواهد کرد، توسعه‌ای و به این دلیل که می‌تواند در سیاست‌ها و راهبرد های امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران کاربرد عملی داشته باشد، کاربردی است.

روش تحقیق

در این تحقیق از روش تحقیق موردی و زمینه‌ای^۱ استفاده می‌شود.

جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق شامل نخبگان اطلاعاتی، امنیتی و انتظامی کشور می‌شود که دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر و حداقل ده سال سابقه کار مدیریتی و پژوهشی در دستگاه‌های اطلاعاتی، امنیتی، نظامی و انتظامی هستند. برآوردها حاکی از آن است که جامعه آماری حدود ۲۵۰ نفر باشند.

حجم نمونه

حجم نمونه از طریق فرمول کوکران محاسبه و از میان مدیران و کارشناسان با تجربه سازمان‌هایی که در امور امنیت داخلی مسئولیت دارند، انتخاب شده‌اند.

روش نمونه گیری

روش نمونه گیری به صورت هدفمند است.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق، ترکیبی از روش‌های مصاحبه و اسنادی، و روش آن پرسشنامه است.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

داده‌های تحقیق با استفاده از آماره‌های متناسب مانند: میانگین، واریانس، انحراف معیار، آزمون T و Z و روش نرمال سازی، تجزیه و تحلیل شده‌اند.

تعریف مفاهیم و اصطلاحات

بُعد^۱: در این تحقیق به هریک از جنبه‌ها و ویژگی‌های کلان مرجع امنیت داخلی، بُعد گفته می‌گویند.

شاخص^۲: شاخص‌ها به نوعی نشان واقعیتند که شناخت علمی آن را میسر می‌سازند و سنجش دقیق و اندازه‌گیری را امکان پذیر می‌کنند (ساروخانی، ۱۳۸۶: ۹۲).

امنیت^۳: در بُعد عینی، فقدان تهدیدها نسبت به ارزش‌ها، منافع و اهداف و در بُعد ذهنی، فقدان ترس از این که بنیان‌های ملی (ارزش‌ها، منافع و اهداف) مورد هجوم (فیزیکی و غیر فیزیکی) واقع شوند (نوروزی، ۱۳۸۵: ۱۴۰).

بوزان به نقل از والتر لیپمن می‌نویسد هر ملتی تا جایی دارای امنیت است که در صورت عدم توسل به جنگ مجبور به رها نمودن ارزش‌های محوری نباشد و چنانچه در معرض چالش قرارگیرد بتواند با پیروزی در جنگ آنها را حفظ کند (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۰).

1. Dimension
2. Indicator
3. Security

امنیت داخلی^۱: امنیت داخلی به وضعیتی گفته می‌شود که در آن سازمان حکومت و مناسبات درونی ضمن اطمینان از استمرار بقا، از تهدید و خطرهای بالفعل و قریب الوقوع مصون و نسبت به موجودیت خود احساس ناامنی و خطر نداشته باشند (مؤلف، ۱۳۸۹).

پیشینه تحقیق

در مورد امنیت و سطوح مختلف آن بررسی‌های بسیاری شده است اما مطالعه امنیت داخلی به طرز چشمگیری ضعیف و توسعه نیافته است. با این حال در این تحقیق برخی از بررسی‌هایی که بیشترین ارتباط ماهیتی را با حوزه امنیت داخلی داشته‌اند ارائه می‌شوند. پایان نامه‌ای تحت عنوان «شکاف قومی، دولت مرکزی و امنیت ملی ایران (مطالعه موردی: مناطق کرد نشین)» به وسیله آقای میرزایی در مقطع دکتری تألیف گردیده است (میرزایی، ۱۳۸۵).

آریاپور پایان‌نامه دکتری خود را با عنوان «تحلیل نقش بسیج در برقراری امنیت داخلی و پیشنهاد استراتژی مناسب، مطالعه موردی شهر تهران» دفاع نموده است (آریاپور، ۱۳۸۴).

پایان نامه دیگری در زمینه امنیت داخلی با عنوان «بررسی مدیریت بحران در زمینه امنیت داخلی و ارائه الگوی بهینه در این مورد» مورد پژوهش و قیام کوی دانشگاه تهران ۱۸ الی ۲۳ تیر ماه ۷۸ در مقطع دکتری توسط آقای جدی دفاع شده است (جدی، ۱۳۸۳: ۳۸۳ و ۳۸۴).

بلندیان پایان‌نامه مقطع دکتری خود را با عنوان «تأثیر جنبش‌های نوین اجتماعی بر امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران و ارائه راهبرد مدیریت آسیب با تأکید بر شهر تهران تدوین نموده است» (بلندیان، ۱۳۸۶).

پایان نامه دیگری تحت عنوان «تبیین جامعه شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی» توسط آقای بیات در مقطع دکتری به رشته تحریر درآمده است (بیات، ۱۳۸۷).

طرحی تحقیقاتی به همت استانداری استان قم تحت عنوان «بررسی و سنجش احساس امنیت در بین گروه‌های مختلف شهر قم» به وسیله آقای مرجایی اجرا شده است (مرجایی، ۱۳۸۱: ۱۵۱).

مقاله‌ای تحت عنوان «چهره متغیر امنیت داخلی: بررسی نسبت امنیت داخلی با رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران» به وسیله آقای اصغر افتخاری تدوین شده است (افتخاری، ۱۳۷۸: ۴۳).

مقاله دیگری با عنوان «اپوزیسیون و امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران» توسط آقای دکتر جعفر حق پناه به رشته تحریر در آمده است (حق پناه، ۱۳۷۸: ۹۶).

کارمین اسکاو و دیگران مقاله‌ای با عنوان «چالش‌ها در فدرالیسم: امنیت داخلی و واکنش به فجایع» تألیف نموده‌اند.^۱

مقاله‌ای تحت عنوان «پیشگیری از تروریسم بعد از حملات ۱۱ سپتامبر» توسط یالی الکون^۲ به رشته تحریر در آمده است.

مقاله دیگری با عنوان «بازبینی راهبرد ملی امریکا برای امنیت داخلی» توسط شورای امنیت داخلی امریکا^۳ نوشته شده است.

جمع بندی و نتیجه گیری بررسی‌های اکتشافی

بررسی امنیت داخلی در پژوهش‌های داخلی و خارجی نشانگر آن است که با وجود هویدا ساختن ابعادی از این گونه امنیت در این تحقیق، هیچ یک به طور جامع و کامل به بررسی ابعاد مختلف این موضوع پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها در مورد حوزه شمول امنیت داخلی و سطح آن دارای اجماع نظر بوده و به نحوی نامنسجم نیز به بعضی از شاخص‌های امنیت داخلی اشاره نموده‌اند. در یک نگاه کلی می‌توان گفت این تحقیق صیانت از ساختارهای حیاتی، جامعه و مردم کشور را در مقابل سوانح و حوادث انسانی و طبیعی در حوزه سرزمینی، موضوع امنیت داخلی می‌دانند. اما از آنجا که به طور مشخص به بررسی و تبیین

-
1. Carmine Scavo and others
 2. Yaeli-Elkon
 3. Homeland security council

شاخص‌های اصلی امنیت داخلی نپرداخته‌اند، تصویر روشنی از آن ارائه نکرده‌اند. اگر چه در برخی پژوهش‌های صورت گرفته می‌توان بعضی از شاخص‌های امنیت داخلی را احصا نمود، اما تحقیق‌های انجام شده و در دسترس به ویژه بررسی بومی، از فقری مزمن در این زمینه رنج می‌برند.

مفهوم شناسی امنیت داخلی

نویسندگان علوم امنیتی تعاریف متنوعی از مفهوم امنیت داخلی ارائه نموده‌اند. بلندیان در این باره می‌نویسد: امنیت داخلی شامل حفظ ساختار حکومت، نهادهای حکومتی به ویژه نهادهای برقرار کننده نظم و امنیت داخلی، رهبران نظام و مجموعه مشترک ارزش‌ها، اصول، هنجارهای مشروعیت ساز قدرت، اصول و رویه‌های ثبات در حاکمیت، توانایی حفظ اقتدار و نظارت و اجرای قواعد و مقررات انتظام بخش است (بلندیان، ۱۳۸۶: ۲۶). ربیعی معتقد است اغلب، تمایزی بین امنیت داخلی و خارجی وجود دارد. اولی (امنیت داخلی) مربوط به براندازی و چالش از جانب گروه‌هایی است که اقتدار دولت را نپذیرفته‌اند، دومی (امنیت خارجی) مربوط به تهدید دولت‌های دیگر است. هر کدام غالباً عاملان خاص خود را دارند (ربیعی، ۱۳۸۳: ۱۱۲). با نگاهی دقیق‌تر به مباحث پژوهش‌گران در تعریف مفهوم امنیت داخلی، بی‌شک تعابیر آنان فاقد مرزهای نظری در تعاریف مرسوم از امنیت می‌باشد و درهم‌تنیدگی بسیاری با سایر مفاهیم امنیتی مانند امنیت اجتماعی و عمومی دارد. بنابراین به منظور پرهیز از هم پوشانی‌ها و درهم آمیختگی‌های مفهومی که میان شقوق مختلف امنیت در داخل مرزهای سرزمینی وجود دارد ارائه‌ی تعریف مشخصی از امنیت داخلی می‌تواند به روشن شدن ابعاد مسئله کمک نماید بنابراین مقصود ما در این تحقیق از مفهوم امنیت داخلی تعریف زیر می‌باشد: «امنیت داخلی به وضعیتی گفته می‌شود که در آن سازمان حکومت و مناسبات درونیش ضمن اطمینان از استمرار بقا، از تهدید و خطرهای بالفعل و قریب الوقوع مصون و نسبت به موجودیت خود احساس ناامنی و خطر نداشته باشد.» لازم به ذکر است سازوکارها و الزامات تأمین امنیت داخلی در جمهوری اسلامی ایران لزوماً باید در چارچوب احکام و آموزه‌های دین مبین اسلام طراحی و پیاده سازی

شود. در این صورت مدل امنیت داخلی در این زمینه با آنچه در ادبیات غربی که از آن به امنیت رژیم یاد می‌شود تفاوت بنیادین خواهد داشت.

مفهوم شناسی مرجع امنیت داخلی

بررسی‌های امنیتی بیانگر آنند که درک صحیح از امنیت داخلی مستلزم تعیین مرجع آن در داخل کشور است. در واقع در تعیین مرجع امنیت در پی شناسایی و تعیین نهادهایی هستیم که به شکل ضابطه‌مند وظیفه امنیت سازی را بر عهده دارند. در این مورد نهادهای امنیت خواه و هدف از تأمین امنیت مدنظر نیست. به تعبیر برخی نویسندگان امنیتی، در تعیین مرجع امنیت داخلی به دنبال پاسخ به این سؤال هستیم که امنیت داخلی برای چه و امنیت کدام واحد مدنظر می‌باشد (کریمی‌مله، ۱۳۸۴: ۷۶۷). در مسئله امنیت داخلی مخاطب حکومت‌ها هستند و مسئله اصلی «حاکمیت» است. حاکمیت را به «اقتدار عالی و نهایی که قانون را تعیین و اعمال می‌کند» تعریف می‌کنیم. چنانچه حکومت یک کشور نتواند کنترل و اقتدار کافی بر اتباع و امور داخلی خود اعمال نماید و یا افراد و گروه‌هایی مانع از اعمال «قدرت» مؤثر حکومت در داخل قلمروش شوند، نمی‌توان از امنیت داخلی و به تبع آن از حاکمیت صحبت کرد (جهان بزرگی، ۱۳۸۸: ۷۵). ساموئل هانتینگتون در «سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی» به این بُعد توجه کرده است و با عنایت به وضعیت کشورهای جهان سومی می‌نویسد: سامان سیاسی در این جوامع از ناحیه ضعف یا نبود اصول بنیادینی که محور فعالیت کلیه بازیگران و مورد اجماع ایشان باشد، معمولاً تهدید شده و ما شاهد تعرض پیوسته بازیگران خرده ملی و یا فراملی به بنیادهای نظام سیاسی و در نتیجه وقوع بی‌نظمی در حیات اجتماعی می‌باشیم که راه را برای بروز ناامنی هموار می‌سازد. به همین علت است که وجود «حاکمیتی مقتدر» از دیدگاه وی به مثابه پیش شرط تحقق «امنیت» مورد توجه می‌باشد (افتخاری، ۱۳۸۰: ۲۶۰). در نروژ یک قاعده اصلی برای مدیریت بحران تحت عنوان اصل مسئولیت وجود دارد، آنها در این راستا استدلال می‌کنند که در هر کشور هریک از وزارتخانه‌ها و ادارات دولتی در میان حوزه عمل خودش برای

امنیت داخلی مسئولیت دارد^۱. بررسی‌های نظری، تجربه‌های عملی و مشاهده عینی مؤید آن است که مرجع امنیت داخلی، سازمان‌ها و ساختارهای وابسته به حاکمیت اعم از امنیتی، نظامی، انتظامی و مردمی هستند که در هر کشوری متناسب با شرایط حاکم بر محیط آن کشور متفاوت می‌باشد.

مرجع امنیت داخلی در جمهوری اسلامی ایران

مرجع امنیت پاسخ کانونی به این سؤال است که امنیت چه کسی مهم و مرکز ثقل امنیت است. به تعبیر دیگر در فرایند امنیت سازی چه چیزی باید حفظ شود تا امنیت مردم و جامعه پایدار بماند. اهمیت نظام اسلامی که متشکل از نهادها و سازمان‌های حاکمیتی است در جای جای بیانات حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری آمده است. حضرت امام (ره) در مناسبت‌های مختلف در این باره می‌فرمایند: «چون مسئله اسلام و حکومت الهی در کار است، مسامحه در این امور چه بسا خللی وارد آورد که جبران آن مشکل یا غیرممکن شود و مسئولیت آن در پیشگاه خداوند بزرگ، عظیم باشد. مسئله حفظ نظام جمهوری اسلامی در این عصر با وضعی که در دنیا مشاهده می‌شود و با این نشانه‌گیری‌هایی که از چپ و راست و دور و نزدیک به این مولود شریف می‌شود، از اهم واجبات عقلی و شرعی است» (امام خمینی (ره) ج ۱۹: ۱۵۳). «من به همه اشخاصی که قلم در دستشان است، زبان گویا دارند، می‌خواهم سفارش کنم که متوجه باشند که قلم آنها، زبان آنها در حضور خداست، فردا مؤاخذه دارد، صحبت سر دولت و ریاست جمهوری و اینها نیست، صحبت سر نظام است، نظام اسلام است؛ ... مطرح نظام جمهوری اسلامی است، ما مکلفیم به حفظ او، همه نویسنده‌ها مکلف‌اند به حفظ نظام» (امام خمینی (ره) ج ۲۰: ۱۲۷). مقام معظم رهبری نیز در مقاطع مختلف چارچوب نظام اسلامی را مشخص نموده و می‌فرمایند: «نظام اسلامی با اخلال‌گران در امنیت مردم طبعاً برخورد می‌کند. این، وظیفه نظام است. نظام اسلامی اجازه نمی‌دهد که کسانی دستخوش فریب و توطئه دشمن بشوند، زندگی مردم را خراب کنند، آسایش مردم را به هم بزنند، جوان‌های مردم را تهدید کنند...

1. Christensen

این خطاست که کسی خیال کند چون نظام حاکمیت است و قدرت سیاسی است، نباید دفاع کند؛ بی دفاع بماند؛ در مقابلش هرگونه مخالفتی، معارضه‌ای، قانون شکنی‌ای، مرز شکنی‌ای انجام بگیرد، باید عکس‌العمل نشان ندهد؛ این درست نیست؛ هیچ جای دنیا هم چنین نیست» (آیت ... خامنه‌ای، ۱۳۸۸). این بیانات بیانگر اهمیت حفظ سازمان حکومت یا همان نظام جمهوری اسلامی است. نظامی که متشکل از سازمان‌ها و نهاد های دولتی و حاکمیتی است و همواره در خدمت مصالح اسلام و مردم بوده و هست.

بنابراین، همان‌گونه که در تعریف محقق از امنیت داخلی آمد، به طور کلی سازمان حکومت که همان نظام جمهوری اسلامی است را می‌توان به عنوان مرجع امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران معرفی نمود. آنچه در این زمینه ممکن است مورد مناقشه واقع شود، برداشتی است از مرجع بودن سازه سخت حاکمیت یا همان سازمان حکومت که برخی از آن به امنیت رژیم یاد کرده‌اند. کریمی مله می‌نویسد: «از دیدگاه برخی امنیت پژوهان، رژیم سیاسی به معنی صاحبان قدرت و نخبگان ابزاری، قدرتمندترین مرجع امنیت به شمار می‌رود. در این برداشت هدف محوری طرح‌ها، الگوها و رژیم‌های امنیتی، صیانت از رژیم حاکم و تأمین امنیت آن و نه حمایت و حفاظت از شهروندان است» (کریمی مله، ۱۳۸۴: ۷۷۱). اما باید روشن نماییم که در جمهوری اسلامی و تعبیری که ما از مرجعیت سازمان حکومت داریم، هرگز به معنای رایج در ادبیات برخی اندیشمندان امنیتی و سیاسی نیست. آنچه مد نظر نظام جمهوری اسلامی ایران که برگرفته از شریعت دینی و آموزه‌های حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری که فلسفه وجودی دولت و ساخت حاکمیت را جزء خدمت به مردم نمی‌دانند، متفاوت از امنیت رژیم در معنای غربی و سکولاریستی آن است. با وجود این مطابق با آرای امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری در جمهوری اسلامی ایران مرجعیت یافتن سازمان حکومت در حوزه امنیت داخلی به معنی اولویت یافتن امنیت رژیم سیاسی یا حکومت بر امنیت مردم به ویژه در تقابل قرار گرفتن این دو حوزه نیست. زیرا امنیت حاکمان و رژیم سیاسی جمهوری اسلامی ایران که متکی بر پشتیبانی مردم می‌باشد، تنها در سایه ثبات و استقرار امنیت در جامعه اسلامی ایران و دقیقاً در راستای خدمت به مردم محقق می‌شود. بدیهی است در این رویکرد اصالت همچنان با

تأمین امنیت مردم و جامعه اسلامی است و امنیت نظام جمهوری اسلامی به واسطه اینکه بدون آن اساساً امنیتی امکان استقرار در جامعه نخواهد داشت، ارجحیت می‌یابد.

حال که مرجع امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران مشخص گردید به منظور فراهم ساختن زمینه مطالعه دقیق وضعیت امنیت داخلی در مقاطع مختلف زمانی و احصای نقاط قوت و ضعف و همچنین بررسی میزان آسیب پذیری امنیت مزبور در مقابل تهدیدهای مرتبط در راستای تولید و توسعه امنیت داخلی، ضروری است ابعاد و شاخص‌های سازمان حکومت به طور دقیق شناسایی و کالبد شکافی شوند.

در یک نگاه کلی و اولیه، ترکیب اجزای سازمان حکومت را با بهره‌گیری از آرای اندیشمندان و نویسندگان، به ویژه در مورد جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر تقریر حضرت امام(ره) و مقام معظم رهبری و نتایج حاصل از مصاحبه با نخبگان امنیتی می‌توان به پنج بُعد کلان تقسیم نمود: ۱- بُعد ذهنی؛ ۲- بُعد نهادی؛ ۳- بُعد انسانی؛ ۴- بُعد قانونی؛ ۵- بُعد مادی. در این معنا سازمان حکومت در قالب ابعاد مذکور جامعه را مدیریت می‌نماید. پس توجه به ابعاد مذکور در سرلوحه فعالیت‌های حاکمیت و مدیران راهبردی نظام می‌باشد. چه بسا ایده‌هایی که در دوران گذشته ظهور و بروز یافته‌اند اما با بی‌توجهی به ابعاد مذکور امکان استقرار و استمرار آنها به وجود نیامده است. نگاهی اجمالی به مبارزه نهضت‌های اسلامی در سده‌های اخیر مانند نهضت مشروطه، نهضت جنگل، نهضت ملی شدن صنعت نفت، و... که به دلیل عدم توجه به نهاد سازی دوام نیاورده و به ورطه شکست و فراموشی سپرده شدند. در مورد عوامل دوام نظام جمهوری اسلامی ایران می‌توان گفت یکی از مهم‌ترین تدابیر و اقدام‌های امام خمینی (ره) ایده و ابتکار نهاد سازی ایشان قبل از پیروزی انقلاب که در قالب نظریه ولایت فقیه تبلور یافت و در ابتدای پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران با تشکیل نهادهای انقلابی این ایده اصولی عملیاتی گردید، می‌باشد. ویژگی‌های ابعاد پنج‌گانه امنیت داخلی در اندیشه صاحب نظران به شرح زیر است.

بُعد ذهنی

این بُعد در بر دارنده ایده حاکمیت، تئوری‌ها و سازوکارهای نظری اداره جامعه توسط نظام حاکم و مبنای شکل‌گیری نهادها و تبیین رابطه حکومت با جامعه است. به تعبیر دیگر ذهنیت مردم برای ارزیابی حاکمیت بر این مباحث استوار می‌شود. ره پیک در تشریح بُعد ذهنی می‌گوید، ایده‌ای وجود دارد که توجه می‌کند که چرا این حکومت باید باشد. چیزی شبیه «اقتدار» می‌تواند سازه ذهنی حاکمیت باشد. این مرکز سختی که به عنوان حاکمیت و سازه سخت حاکمیت قرار دارد، چه ایده‌ای پشت آن است که بودن آن و وجود این سازه سخت را توجه پذیر می‌کند (ره پیک، ۱۳۸۸: ۱۷).

در جمهوری اسلامی ایران ایده اسلام در شکل نظریه ولایت فقیه که توسط حضرت امام (ره) مطرح شد، مبنای اداره جامعه قرار گرفته است. امام (ره) در این باره می‌نویسند: اسلام و حکومت اسلامی پدیده الهی است که ... بر خلاف مکتب‌های غیرتوحیدی در تمام شئون فردی، اجتماعی، مادی، معنوی، فرهنگی، سیاسی، نظامی، اقتصادی دخالت و نظارت دارد و از هیچ نکته ولو بسیار ناچیز که در تربیت انسان، جامعه و پیشرفت مادی و معنوی نقش دارد فروگذاری نکرده است و موانع و مشکلات سر راه تکامل را در اجتماع و فرد گوشزد نموده و به رفع آنها کوشیده است (امام خمینی (ره)، ۱۳۶۹: ۸). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی با تصریح به مفهوم عدالت در موضوع مشروعیت که یکی از ارکان بُعد ذهنی سازمان حکومت محسوب می‌شود می‌فرمایند: مشروعیت من و شما وابسته به مبارزه با فساد، تبعیض و نیز عدالت خواهی است. این، پایه مشروعیت ماست. ... حقیقت قضیه این است که اگر ما دنبال عدالت نباشیم، حقیقتاً من که این جا نشسته‌ام، وجود نامشروع خواهد بود؛ یعنی هرچه اختیار دارم و هرچه تصرف کنم، تصرف نامشروع خواهد بود؛ دیگران هم همین‌طور (آیت ا... خامنه‌ای، ۱۳۸۲). این مباحث ناظر بر تبیین جنبه ذهنی سازمان حکومت است که مهم‌ترین بُعد امنیت داخلی می‌باشد.

بُعد نهادی

این بُعد شامل مجموعه سازمان‌ها، ادارات و ساختارهای رسمی است که مطابق قوانین و مقررات رسمی کشور در بدنه حاکمیت طراحی و مستقر شده و مسئولیت اداره امور

حاکمیت و جامعه را در بخش‌های مختلف به عهده دارد. حضرت امام (ره) با تأکید بر ضرورت تشکیل نهاد دولت در جمهوری اسلامی و نقش آن در برقراری نظم و امنیت، ورود در آن را در دوران حاکمیت قانون حق و صحیح، لازم دانسته و در این باره می‌فرمایند: نمی‌شود امروز گفت که دولت هست و ما زیر بار دولت نمی‌رویم و دولت هست و ما مستخدم دولت نمی‌شویم. این حرف‌ها مال زمان طاغوت بود. زمان رسول الله هم دولت بود، زمان امیرالمؤمنین هم دولت بود. می‌شد بگویی که دولت هست و ما استخدام در این دولت نمی‌شویم؟! دولت از اموری است که باید در مملکت باشد. از واجبات حسیه‌ای است که واجب است برای حفظ نظم، دولت باشد (امام خمینی (ره)، ج ۱۳: ۱۱۳).

حضرت آیت الله خامنه‌ای نیز می‌فرمایند: مردم ما می‌دانند که بسیاری از نابسامانی‌ها، کمبودها و مشکلات، به دلیل دشمنی، دخالت و خباثت دشمنان جهانی ماست. و این را هم می‌دانند که با تکیه به نیروی خودشان، با مقاومت، پشتکار، یگانگی، همکاری و صمیمیتشان با دولت و مسئولان اجرایی کشور، خواهند توانست این مشکلات را حل کنند؛ همچنان که خیلی از این مشکلات را حل کرده‌اند (آیت ... خامنه‌ای، ۱۳۶۹).

ره پیک معتقد است سازه سخت حاکمیت شامل چند نهاد مهم است که شامل نهادهای اساسی سطح اول و نهاد های اطلاعاتی و امنیتی هستند. منظور از نهادهای سطح یک، ولایت فقیه و کلیت سه قوه می‌باشد. اصل مجلس، اصل نهاد قوه قضائیه، اصل نهاد ریاست جمهوری و نهادهای اطلاعاتی و حاکمیتی جزو وجه نهادی امنیت داخلی است به این صورت اهمیت بُعد نهادی امنیت داخلی هویدا می‌گردد (ره پیک، ۱۳۸۸: ۱۸).

بُعد انسانی

این بُعد شامل کلیه مدیران و کارکنان شاغل در ادارات و سازمان‌های حکومتی می‌شود که در بخش‌های مختلف اداری مشغول به کار هستند. امام خمینی (ره) با اشاره به نقش مدیران و مسئولان عالی نظام می‌فرمایند: سرچشمه همه مصیبت‌هایی که ملت‌ها می‌کشند این است که متصدیان امورشان از قشر مرفه و از اشراف و اعیان - به اصطلاح خودشان - از آنها باشد. و آنها این طور هستند، اشراف و اعیان این طور هستند که تمام ارزش‌ها را به این می‌دانند

که آنجایی که زندگی می‌کنند بهتر از دیگران باشد، آن رفتاری که مردم با آنها می‌کنند، رفتار عبید با موالی باشد؛ تمام افکارشان متوجه به این مسائل است (امام خمینی (ره)، ج ۱۶: ۴۴۳).

حضرت آیت الله خامنه‌ای نیز می‌فرمایند: برادران شاغل در دستگاه‌های اجرایی - منظور من فقط قوه مجریه نیست؛ دستگاه‌هایی که اجرا دارند؛ یعنی قوه مجریه، قوه قضاییه، نیروهای مسلح، و کلاً کسانی که اجرای کاری به عهده آنهاست - باید سرپُست خودشان، بیدار و هوشیار و دارای احساس مسئولیت باشند (آیت ... خامنه‌ای، ۱۳۷۰). این مباحث نشان از اهمیت ویژه بُعد انسانی سازمان حکومت دارد که نقشی اساسی در تأمین امنیت داخلی ایفا می‌کند.

بُعد قانونی

این بُعد شامل مجموعه قوانین و مقرراتی می‌شود که از سوی مراجع قانونی حاکمیت وضع شده و مبنای اداره جامعه و روابط بین مردم با مردم، سازمان‌ها و ادارات حکومتی و مردم، و بین سازمان‌های حکومتی است.

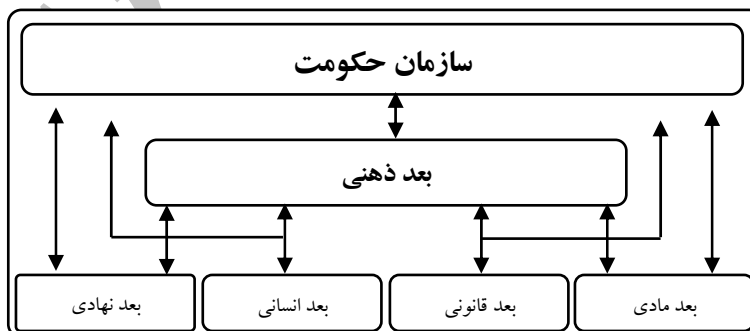
امام خمینی (ره) در مورد قانون و قانون‌گرایی می‌فرمایند: کسانی که با قانون مخالفت می‌کنند اینها با اسلام مخالفت می‌کنند. کسانی که با مصوبات مجلس بعد از اینکه شورای نگهبان نظر خودش را داد باز مخالفت می‌کنند، اینها دانسته یا ندانسته با اسلام مخالفت می‌کنند. اگر همه اشخاصی که در کشورمان هستند و همه گروه‌هایی که در کشور هستند و همه نهادهایی که در سرتاسر کشور هستند به قانون خاضع بشویم و قانون را محترم بشمریم، هیچ اختلافی پیش نخواهد آمد (امام خمینی (ره)، ج ۱۴: ۴۱۴). مقام معظم رهبری نیز در این باره می‌فرمایند: اگر چیزی بر طبق قانون تحقق پیدا کرد، عدالت است و خلاف عدالت آن است که برخلاف قانون انجام بشود. ... یعنی ما یک سری قوانین را معتبر می‌دانیم و آن را در وسط می‌گذاریم و همه چیز را با آن می‌سنجیم و هرچه که بر قانون منطبق شد، عدل است و هرچه که منطبق نشد، عدل نیست (آیت ... خامنه‌ای، ۱۳۶۸).

بُعد مادی

این بُعد به مجموعه امکانات، اموال، دارایی‌ها، تجهیزات و تأسیسات فیزیکی دولتی و عمومی اطلاق می‌شود که به منظور اداره هرچه بهتر امور جامعه در اختیار مدیران و کارکنان حاکمیت قرار دارد. این اموال و دارایی‌ها جنبه خصوصی نداشته و تحت عنوان کلی بیت‌المال شناخته می‌شود.

امام خمینی (ره) در مورد اموال و دارایی‌های نظام می‌فرماید: اموال مسلمین باید محفوظ باشد، اموال ملت ایران باید محفوظ باشد برای خود ملت ایران، ... مخازن زیرزمینی هر چه هست مال خود ایران است، باید خود ایرانی‌ها بیرون بیاورند، استخراج بکنند و استفاده کنند (امام خمینی (ره)، ج ۵: ۱۹۵). حضرت آیت الله خامنه‌ای نیز در مورد نحوه بهره برداری از امکانات مادی در دستگاه‌های اداری و اجرایی می‌فرماید: بالاخره هر دستگاهی مقداری پول دارد، مقداری امکانات دارد، مقداری نفت فراهم می‌کند؛ این که نه با دعا، نه با دعوا، نه با شوخی و نه با هیچ چیز دیگر کم و زیاد نمی‌شود؛ آن چیزی که اشکال ایجاد می‌کند تا ما از همان چیزی که داریم، نتوانیم درست استفاده کنیم و نفت را به مردم بدهیم، مشکلات بوروکراسی، اشکالات اداری و ضعف دستگاه اجرا کننده است. مشکل این است که از اینها استفاده بهینه نمی‌شود (آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰). بنابراین بُعد مادی که ابزاری در دست سازمان حکومت برای اداره هرچه بهتر جامعه می‌باشد دارای اهمیت تعیین کننده است. این رویکرد را به طور اجمال می‌توان در شکل زیر تبیین نمود:

شکل ۱. مدل مفهومی امنیت داخلی

چنانچه از روابط بین ابعاد مشخص است در این مدل ابعاد نهادی، انسانی، قانونی و مادی ضمن تأثیر مستقیم بر سازمان حکومت از طریق بُعد ذهنی سازمان حکومت را متأثر می‌سازند. به تعبیر روشن‌تر کارکرد سایر ابعاد، بُعد ذهنی را شکل می‌دهند. به طور مثال عملکرد مثبت یا منفی مدیران دستگاه‌های اداری، ذهنیت مثبت یا منفی برای اذهان جامعه می‌سازند. توضیح بیشتر آنکه یک پدیده منفی اداری اگر به طور مرتب در جامعه رخ بدهد و به موقع مرتفع نگردد به مرور زمان عنصر ناکارآمدی مدیران دستگاه‌های اداری در اذهان مردم و مسئولان برجسته می‌شود و از این منظر تأثیر منفی بر امنیت داخلی خواهد گذاشت. شاید تعبیر دیگری که روشن‌گر کیفیت روابط بین سایر ابعاد با بُعد ذهنی باشد بامثالی مناسب آید. چنانچه در رویکرد سنتی مطرح است، مثلاً یک پدیده اقتصادی مانند بیکاری از ابتدا در جامعه دارای کارکرد منفی در امنیت اقتصادی است. اما اگر در میان مدت و بلندمدت به طور جدی مدیریت نشود و دستگاه حکومت به فکر کنترل و مهار آن نباشد به حوزه سیاسی وارد و در صورت ادامه وضع مذکور تبدیل به یک پدیده امنیتی می‌شود.

روش و مراحل انجام تحقیق

برای دستیابی به ابعاد و مهم‌ترین شاخص‌های امنیت داخلی، پس از انجام مطالعه نظری که مختصری از آنها در مبحث ادبیات تحقیق آمد، با مراجعه به نمونه آماری به روش مصاحبه عمیق، ابعاد و شاخص‌های امنیت داخلی بررسی شد. در نتیجه ابعاد ذهنی، نهادی، انسانی، قانونی و مادی سازمان حکومت برای امنیت داخلی احصا گردیدند. برای دستیابی به ابعاد و شاخص‌های مذکور، ابتدا با سی نفر از افراد نمونه مصاحبه عمیق به عمل آمد و حاصل آن شناسایی پنج بُعد با ۸۸۰ شاخص به ترتیب زیر بود:

بُعد ذهنی: ۱۸۰ شاخص؛ بُعد نهادی: ۳۰۰ شاخص؛ بُعد انسانی: ۱۸۰ شاخص؛ بُعد قانونی: ۱۴۰ شاخص؛ بُعد مادی: ۸۰ شاخص. با توجه به اینکه شاخص‌های احصا شده در مصاحبه‌ها دارای هم پوشانی‌های زیادی با شاخص‌های سایر ابعاد بود طی مشاوره و برگزاری جلسه‌های خبرگی با اساتید و نخبگان امنیتی، شاخص‌های مورد نظر به شکلی منطقی تجمیع و شاخص‌های نسبتاً کلان‌تر که شاخص‌های احصا شده را نمایندگی نمایند

به تعداد ۱۰۹ شاخص به شرح زیر شناسایی و تعیین شدند. بُعد ذهنی: ۲۰ شاخص؛ بُعد نهادی: ۸ شاخص؛ بُعد انسانی: ۱۸ شاخص؛ بُعد قانونی: ۴۲ شاخص؛ بُعد مادی: ۲۱ شاخص. برای آزمون اولیه و دستیابی به روایی و اعتبار تحقیق، پرسشنامه پیش آزمون بین سی نفر از صاحب نظران و مدیران مرتبط توزیع و اطلاعات آنها با کمک نرم افزار SPSS و استفاده از آزمون T تجزیه و تحلیل شد. در نتیجه چهار شاخص که از سطح معناداری پایین برخوردار بودند از پرسشنامه حذف و به این صورت پرسشنامه نهایی با شاخص‌های ذیل طراحی گردید: بُعد ذهنی: ۲۰ شاخص؛ بُعد نهادی: ۸ شاخص؛ بُعد انسانی: ۱۶ شاخص؛ بُعد قانونی: ۴۰ شاخص؛ بُعد مادی: ۲۱ شاخص؛ جمع شاخص‌ها: ۱۰۵ شاخص. با توجه به برآورد جامعه آماری (۲۵۰ نفر) حجم نمونه (۶۹ نفر) محاسبه و پرسشنامه به تعداد لازم تکثیر و بین آنان توزیع و جمع آوری گردید. پس از جمع آوری پرسشنامه‌ها، داده‌ها به کمک روش‌های آماری تجزیه و تحلیل شد.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

محاسبه وزن ابعاد

برای تعیین وزن و میزان اهمیت هر یک از ابعاد امنیت داخلی در جمهوری اسلامی ایران، از خبرگان خواسته شد با استفاده از روش مقایسه زوجی هر یک از ابعاد امنیت داخلی را با توجه به شرایط خاص جمهوری اسلامی ایران. با یکدیگر مقایسه نموده و بگویند کدام بُعد مهم‌تر از بُعد دیگر است. با توجه به نتیجه به دست آمده در این مقایسه‌ها، مهم‌ترین بُعد امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران. بُعد ذهنی می‌باشد و ابعاد انسانی، نهادی و قانونی در مراتب بعدی قرار گرفته‌اند و بُعد مادی به واسطه اینکه هیچ امتیازی کسب نکرده است، حذف شد.

آزمون فرض صفر سؤال‌های پرسشنامه از طریق آزمون Z

اکنون با توجه به انجام آزمون فوق و نهایی شدن سؤال‌های که پاسخ آنها ملاک اعتبار خواهد بود، می‌توان با اطمینان از قابل استناد و اتکا بودن نتایج مستخرجه از پرسشنامه‌ها،

آنها را تحلیل نمود. با توجه به محاسبات انجام شده وزن شاخص‌ها در هر یک از ابعاد به شرح زیر خواهد بود.

جدول ۱. میزان تأثیر شاخص‌های بُعد ذهنی سازمان حکومت در امنیت داخلی

ردیف	میزان تأثیر شاخص‌های بُعد ذهنی سازمان حکومت در امنیت داخلی	ضرایب نرمال
۱	مردمی بودن	۰/۰۶۰
۲	عدالت محوری	۰/۰۵۴
۳	شایسته سالاری	۰/۰۵۳
۴	انضباط	۰/۰۵۳
۵	دین مداری	۰/۰۵۲
۶	احساس امنیت	۰/۰۵۲
۷	اقناع و توجه	۰/۰۵۲
۸	قانون مداری	۰/۰۵۱
۹	مقبولیت	۰/۰۵۱
۱۰	شفافیت	۰/۰۵۰
۱۱	رضایت مندی	۰/۰۵۰
۱۲	پاسخگویی	۰/۰۴۹
۱۳	امید به آینده	۰/۰۴۹
	جمع	۱/۰۰۰

برابر اطلاعات جدول فوق مردمی بودن، عدالت محوری و شایسته سالاری در سازمان حکومت مهم‌ترین شاخص‌های بُعد ذهنی امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌گردند.

جدول ۲. وزن شاخص‌های بُعد انسانی سازمان حکومت

ردیف	میزان تأثیر شاخص‌های بُعد انسانی سازمان حکومت در امنیت داخلی	ضرایب نرمال
۱	بصیرت مدیران	۰/۰۶۷
۲	تعهد مدیران	۰/۰۶۶
۳	وفاداری مدیران به سازمان حکومت	۰/۰۶۶
۴	قانون مند بودن مدیران سازمان حکومت	۰/۰۶۵
۵	وفاداری کارکنان به سازمان حکومت	۰/۰۶۵
۶	تعهد کارکنان سازمان حکومت	۰/۰۶۴
۷	بصیرت کارکنان سازمان حکومت	۰/۰۶۴
۸	انگیزه مدیران سازمان حکومت	۰/۰۶۳
۹	بهره وری مدیران سازمان حکومت	۰/۰۶۲
۱۰	بهره وری مدیران سازمان حکومت	۰/۰۶۲
۱۱	انگیزه کارکنان سازمان حکومت	۰/۰۶۱
۱۲	بهره وری کارکنان سازمان حکومت	۰/۰۶۱
۱۳	کارکرد های مدیران سازمان حکومت	۰/۰۶۰
۱۴	تخصص مدیران سازمان حکومت	۰/۰۵۹
۱۵	تخصص کارکنان سازمان حکومت	۰/۰۵۹
۱۶	کارکردهای کارکنان سازمان حکومت	۰/۰۵۷
	جمع	۱/۰۰۰

برابر اطلاعات جدول فوق، بصیرت مدیران، تعهد مدیران و وفاداری مدیران به سازمان حکومت مهم‌ترین شاخص‌های بُعد انسانی امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌گردند.

جدول ۳. وزن شاخص‌های بُعد نهادی سازمان حکومت

ردیف	میزان تأثیر شاخص‌های بُعد نهادی سازمان حکومت در امنیت داخلی	ضرایب نرمال
۱	عملکرد نهادهای اساسی (نهاد رهبری و قوای سه گانه)	۰/۱۳۳
۲	انسجام نهادهای اساسی (نهاد رهبری و قوای سه گانه)	۰/۱۳۱
۳	عملکرد نهادهای مهم (نهادهای امنیتی و انتظامی)	۰/۱۲۸
۴	هماهنگی در نهادهای اساسی (نهاد رهبری و قوای سه گانه)	۰/۱۲۷
۵	انسجام نهادهای مهم (نهاد های امنیتی و انتظامی)	۰/۱۲۵
۶	هماهنگی در نهادهای مهم (نهادهای امنیتی و انتظامی)	۰/۱۲۳
۷	فرایندهای اجرایی در نهاد های اساسی (نهاد رهبری و قوای سه گانه)	۰/۱۱۷
۸	فرایندهای اجرایی در نهادهای مهم (نهادهای امنیتی و انتظامی)	۰/۱۱۶
		۱/۰۰۰

برابر اطلاعات جدول فوق، عملکرد نهادهای اساسی (نهاد رهبری و قوای سه گانه)، انسجام نهادهای اساسی (نهاد رهبری و قوای سه گانه) و عملکرد نهادهای مهم (نهادهای امنیتی و انتظامی) مهم‌ترین شاخص‌های بُعد نهادی امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌گردند.

Archive of SID

جدول ۴. وزن شاخص‌های بُعد قانونی سازمان حکومت

ردیف	میزان تأثیر شاخص‌های بُعد قانونی سازمان حکومت در امنیت داخلی	ضرایب نرمال
۱	مبتنی بر ارزش‌ها بودن سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۸
۲	مبتنی بر ارزش‌ها بودن قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۰/۰۲۸
۳	قابلیت اجرایی داشتن قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۰/۰۲۸
۴	تطبیق قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه) با حقوق اساسی	۰/۰۲۷
۵	تأمین‌کننده نیازها بودن سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۷
۶	تأمین‌کننده نیازها بودن قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۰/۰۲۷
۷	قابلیت اجرایی داشتن سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۷
۸	قابلیت اجرایی داشتن قوانین موضوعه / عادی	۰/۰۲۷
۹	ثبات نسبی سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۷
۱۰	ثبات نسبی قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۰/۰۲۷
۱۱	شفافیت قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۰/۰۲۷
۱۲	تعارضات در سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۶
۱۳	تعارضات در قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۰/۰۲۶
۱۴	مبتنی بر ارزش‌ها بودن قوانین موضوعه / عادی	۰/۰۲۶
۱۵	تطبیق سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام) با حقوق اساسی	۰/۰۲۶
۱۶	تطبیق قوانین موضوعه / عادی با حقوق اساسی	۰/۰۲۶
۱۷	تأمین‌کننده نیازها بودن قوانین موضوعه / عادی	۰/۰۲۶
۱۸	ثبات نسبی قوانین موضوعه / عادی	۰/۰۲۶
۱۹	شفافیت سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۶
۲۰	شفافیت قوانین موضوعه / عادی	۰/۰۲۶
۲۱	عینی بودن سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۵
۲۲	انسجام بین سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۵
۲۳	انسجام بین قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۰/۰۲۵
۲۴	انسجام بین قوانین موضوعه / عادی	۰/۰۲۵
۲۵	ناسخ و منسوخ بودن سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۵
۲۶	ناسخ و منسوخ بودن قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۰/۰۲۵
۲۷	ناسخ و منسوخ بودن قوانین موضوعه / عادی	۰/۰۲۵
۲۸	خلأها در سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۰/۰۲۴
۲۹	خلأها در قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۰/۰۲۴

۰/۰۲۴	عینی بودن قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۳۰
۰/۰۲۳	تعارضات در قوانین موضوعه / عادی	۳۱
۰/۰۲۳	فرایند اصلاح در سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۳۲
۰/۰۲۳	طول مدت اصلاح سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی نظام)	۳۳
۰/۰۲۲	فرایند اصلاح در قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه)	۳۴
۱/۰۰۰	جمع	

برابر اطلاعات جدول فوق، مبتنی بر ارزش‌ها بودن سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی (چشم انداز و سیاست‌های کلی مقام معظم رهبری)، مبتنی بر ارزش‌ها بودن قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه) و قابلیت اجرایی داشتن قوانین بالا دستی (قانون اساسی و قوانین برنامه) مهم‌ترین شاخص‌های بُعد قانونی امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌گردند.

راه‌کارهای تأمین امنیت داخلی در افق چشم انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران

مدیریت در سپهر نوین جامعه بشری که بر گستره فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی (ICT) استوار است، از یک سو امکان اعمال الزامات خود را با تفکر، ابزار و شیوه‌های سنتی و مبتنی بر سعی و خطا از مدیران حکومت‌ها و دولت‌ها سلب نموده، و از سوی دیگر اساساً اصرار بر ادامه چنین روندی، موجب ائتلاف منابع و سرمایه‌های مادی و معنوی شده و حاصلی جز استیصال و عقب ماندگی در پی نخواهد داشت. علاوه بر آن نسل جدید مدیریت، در روند تکاملی خود با خلق ابتکارهای تازه و مستمر، دیگر شرایط گذشته را برنتابیده، همواره در پی براندازی شالوده‌های کهن و در انداختن طرح‌های جدید و کارا به منظور اداره بهینه جامعه و ساختارهای متنوع آن است. بدیهی است اجتناب از وضع موصوف، مستلزم تمسک به ایده و رویکرد نوینی است که قادر باشد با درک شرایط متحول سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، امنیتی، ... شعاع و افق دید مدیران عالی را به طرز همه جانبه گسترش داده، در تعیین سیاست‌ها و اهداف بلندمدت و کلان جامعه،

مددکار، و در بهره‌گیری از سازوکارهای بدیع، راهنما و به این صورت آنان را به سر منزل شکوفایی رهنمون شود. این چشم‌انداز تنها با بهره‌گیری از ظرفیت‌های کارآمد جامعه علمی و خلق فرصت‌های نو و مبتکرانه در عرصه مدیریت کلان جامعه عینیت خواهد یافت. امروزه در پیش گرفتن این رویکرد توسط رهبران حکومت‌ها، به تفکر راهبردی شهرت یافته که بهره‌گیری از آن در شرایط فعلی و آینده اجتناب‌ناپذیر است. آنچه که اهمیت و ضرورت کاربرد تفکر راهبردی را در مدیریت کلان جامعه مضاعف ساخته، آن است که از یک سو مقارن با توسعه و تحول همه‌جانبه در ابعاد و ویژگی‌های مختلف جوامع، شیوه و شگرد رقبا و دشمنان در مواجهه با حاکمیت‌های معارض خود از گسترشی رمزآلود و قابل توجه برخوردار گردیده است. از سوی دیگر حاکم شدن شرایط پیش‌گفته بر فضای جامعه ایرانی و پیچیدگی فعالیت‌های امنیتی دشمنان نظام جمهوری اسلامی که به حق از جانب مقام معظم رهبری جنگ نرم نام گرفته است، مستلزم در پیش گرفتن رویکردهایی روزآمد و کارا به منظور دستیابی به اهداف کلان سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی مذکور در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ می‌باشد. در غیر این صورت نظام اسلامی به سرعت مشروعیت خود را نزد افکار عمومی، از دست خواهد داد. چنانچه بیان شد برقراری و توسعه امنیت داخلی یکی از مهم‌ترین اهداف چشم‌انداز بیست‌ساله کشور است که شایسته توجه و برنامه‌ریزی دقیق و هوشمندانه می‌باشد. نگارنده بر این باور است که نظام جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با در پیش گرفتن سه راهکار اساسی موفق به تولید، توسعه و صیانت از امنیت داخلی شود و به این صورت بستر تحقق اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ در آینده مهیا گردد.

راهکار اول رویکرد متمرکز

در این روش پیشنهاد می‌شود:

۱. کارگروه‌های علمی تخصصی در بخش داخلی شورای عالی امنیت ملی به تعداد ابعاد امنیت داخلی که در این تحقیق ارائه شده است تشکیل و در چارچوب فرایند ذیل اقدام نمایند (ذهنی، نهادی، قانونی و انسانی)؛

۲. تعریف عملیاتی شاخص‌های احصا شده مبتنی بر اصول تحقیق علمی و توجه به وضعیت بومی محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران؛
 ۳. طراحی و تدوین پرسشنامه بر مبنای معیارهای دامنه و عمق شاخص‌ها؛
 ۴. تعیین جامعه هدف تحقیقاتی؛
 ۵. برآورد جامعه آماری، محاسبه و تعیین حجم نمونه؛
 ۶. تعیین مصاحبه‌گران و پرسش‌گران شایسته و برگزاری کارگاه‌های توجیهی برای آنان؛
 ۷. اجرای عملیات سنجش دقیق شاخص‌ها و تعیین وزن آنها به روش‌های مورد تأیید علمی؛
 ۸. تجزیه و تحلیل شاخص‌ها بر مبنای وزن و اولویت‌های احصا شده؛
 ۹. تدوین راهبردهای مورد نیاز در سطوح کلان و عملیاتی مبتنی بر مطالعات محیط داخلی و خارجی و بر مبنای شاخص‌های احصا شده؛
 ۱۰. تعریف سیاست‌های کلی و اجرایی متناسب با شرایط کشور در قالب برنامه‌های پنج ساله و کوتاه مدت؛
 ۱۱. ارائه پیشنهادها و مقامات عملی به مقامات و دستگاه‌های ذیربط به منظور عملیاتی نمودن راهبردهای مورد نظر.
- راهکار دوم رویکرد نیمه متمرکز
- در این رویکرد فرایند مذکور را می‌توان به تفکیک در سطح قوای سه گانه و نیروهای مسلح، عملیاتی و نتایج را در کارگروه‌های مربوط در شورای عالی امنیت ملی جمع نمود.
- راهکار سوم رویکرد غیرمتمرکز
- در این رویکرد فرایند مذکور را می‌توان به تفکیک در سطح وزارت خانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای قوای سه گانه و رده‌های هم‌تراز در نیروهای مسلح، عملیاتی و نتایج را در کارگروه‌های مربوط در شورای عالی امنیت ملی جمع نمود.

نتیجه گیری

با عنایت به بررسی‌های به عمل آمده موارد زیر را می‌توان به عنوان نتیجه این تحقیق محسوب داشت: چنانچه در سند چشم انداز آمده است یکی از مهم‌ترین اهداف سند چشم انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران داشتن جامعه‌ای امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و پیوستگی مردم و حکومت است؛ بنابراین وصول به چنین جامعه‌ای مستلزم تولید و توسعه امنیت داخلی در کشور می‌باشد. همان‌گونه که بیان شد در این تحقیق امنیت داخلی به وضعیتی گفته می‌شود که در آن سازمان حکومت و مناسبات درونیش ضمن اطمینان از استمرار بقاء، از تهدید و خطرهای بالفعل و قریب‌الوقوع مصون و نسبت به موجودیت خود احساس ناامنی و خطر نداشته باشد. بنابراین سازمان حکومت به عنوان مرجع امنیت داخلی و در واقع تحت عنوان نهاد امنیت ساز تعیین گردید. همچنین تولید و توسعه امنیت داخلی باید مبتنی بر ابعاد و شاخص‌های بومی جامعه ایرانی که در این تحقیق ارائه گردید بنا شود. راه کارهای تأمین امنیت داخلی که باید مبتنی بر مرجع، ابعاد و شاخص‌های احصا شده تبیین شود در قالب سه رویکرد متمرکز، نیمه متمرکز و غیرمتمرکز ارائه گردید.

منابع فارسی

- امام خمینی (ره). صحیفه نور، جلد‌های ۵، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۱۹ و ۲۰.
- امام خمینی (ره). (۱۳۶۹). صحیفه انقلاب، وصیت‌نامه سیاسی الهی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- امام خمینی (ره). (۱۳۷۶). ولایت فقیه، تهران: انتشارات مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- آیت ... خامنه‌ای. (۱۳۶۸). در دیدار با رئیس و مسؤولان قوه قضاییه.
- آیت ... خامنه‌ای. (۱۳۶۹). در دیدار با اعضای شورای مرکزی انجمن اسلامی مدرسین دانشگاه‌ها.
- آیت ... خامنه‌ای. (۱۳۶۹). در دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیئت وزیران.

- آیت ... خامنه‌ای (۱۳۶۹). در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران، به مناسبت عید غدیر.
- آیت ... خامنه‌ای (۱۳۷۰). در جمع اعضای شورای اداری استان بوشهر.
- آیت ... خامنه‌ای (۱۳۷۰). در جمع اعضای شورای اداری شهرستان قم.
- آیت ... خامنه‌ای (۱۳۷۰). در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام.
- آیت ... خامنه‌ای (۱۳۸۲). دیدار با دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی.
- آیت ... خامنه‌ای (۱۳۸۲). سخنرانی در دیدار اعضای هیئت دولت.
- آریا پور، محسن (۱۳۸۴). تحلیل نقش بسیج در برقراری امنیت داخلی و پیشنهاد استراتژی مناسب، مطالعه موردی شهر تهران، پایان نامه دوره دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- اسلامی، مجتبی و درجانی، حسین (۱۳۸۸). امنیت در اسلام (مبانی و قالب‌های فکری)، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، سال دوم، شماره ۲.
- افتخاری، اصغر (۱۳۷۸). چهره متغیر امنیت داخلی: بررسی نسبت امنیت داخلی با رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، تابستان ۱۳۷۸، شماره ۴.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۰). ثبات رسانه‌ای، در رسانه‌ها و ثبات سیاسی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۰). ساخت دولتی امنیت ملی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال چهارم، شماره ۳.
- افتخاری، اصغر و دیگران (۱۳۸۹). الگوی راهبردی تأمین امنیت اجتماعی در نیروی انتظامی، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال دهم، شماره ۳۹.
- بلندیان، غلامحسین (۱۳۸۶). تأثیر جنبش‌های نوین اجتماعی بر امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران و ارائه راهبرد مدیریت آسیب با تأکید بر شهر تهران، پایان نامه دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- بیات، بهرام (۱۳۸۷). تبیین جامعه شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی، پایان نامه دکتری، دانشگاه اصفهان.
- بوزان، باری (۱۳۷۸). مردم، دولت‌ها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- جلدی، مجید. (۱۳۸۳). بررسی مدیریت بحران در زمینه امنیت داخلی و ارائه الگوی بهینه در این مورد مورد پژوهش وقایع کوی دانشگاه تهران ۱۸ الی ۲۳ تیر ماه ۷۸، پایان نامه دوره دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- جهان بزرگی، احمد. (۱۳۸۸). امنیت در نظام سیاسی اسلام، اصول و مؤلفه‌ها، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- حق پناه، جعفر. (۱۳۷۸). اپوزیسیون و امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی، تابستان ۱۳۷۸، شماره ۴.
- رفیع پور، فرامرز. (۱۳۷۰). کندو کاو ها و پنداشته‌ها، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ره پیک، سیامک. (۱۳۸۸). مباحث کلاس درس بررسی تهدیدات امنیتی جمهوری اسلامی ایران، چالش‌ها و آسیب‌های داخلی، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده امنیت ملی.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۸۶). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، جلد دوم بینش‌ها و فنون، تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- کریمی مله، علی. (۱۳۸۴). شناسایی مرجع امنیت در رویکرد امنیت ملی امام خمینی (ره)، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال هشتم، شماره ۴.
- مرجایی، سید هادی. (۱۳۸۱). بررسی و سنجش احساس امنیت در بین گروه‌های مختلف شهر قم، طرح تحقیقاتی معاونت سیاسی امنیتی استانداری قم.
- میرزایی، جلال. (۱۳۸۵). شکاف قومی، دولت مرکزی و امنیت ملی ایران (مطالعه موردی: مناطق کرد نشین) پایان نامه مقطع دکتری، به راهنمایی سید حسین سیف زاده، دانشگاه تهران.
- نوروزی، محمد تقی. (۱۳۸۵). فرهنگ دفاعی - امنیتی، تهران: سنا.
- نوید نیا، منیژه. (۱۳۸۵). تأملی نظری در امنیت اجتماعی با تأکید بر گونه‌های امنیت، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال نهم، شماره ۱.

منابع لاتین

- Carmine Scavo, Richard C. Kearney and Richard J. Kilroy. (2007). *Challenges to Federalism: Homeland Security and Disaster Response*, Oxford journals, publisher Oxford University

- Christensen, Tom and others. (2007). *Crisis Management – The Case of Internal Security in Norway*, in conference : Governance crisis in comparative perspective korea university.seoul
- Yaeli Bloch-Elkon .(2007). *Preventing Terrorism After The 9/11 Attacks* , Oxford journals, publisher Oxford University
- Homeland security council(2007) *national strategy for Homeland security*, www.washingtondc.org

Archive of SID